

Summary

N.V.Kazakova, L.S.Pisots'ka

Realization of Principles of Pedagogical Morality in Teacher's Professional Activity

The article reveals the main principles of pedagogical morality in teacher's activity: pedagogical humanism, pedagogical optimism, collectivism, civicism and patriotism. The content of the article elucidates the main ways of realization of these principles in teacher's professional activity.

Key words: morality, teacher's activity, principle of pedagogical humanism, principle of pedagogical optimism, principle of team work, principle of civicism and patriotism.

Дата надходження статті: «5» вересня 2012 р.

УДК [37.035:39]–07.87(438)(045)

ІРИНА КЄЖКОВСКА,

доктор суспільних наук, ад'юнкт

(м.Гданськ, Польща)

Етнокультурні цінності у громадянському вихованні учнівської молоді в Польщі

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема етнічних і культурних цінностей у процесі громадянського виховання підростаючої молоді є надзвичайно актуальною. Основним чинником, що визначає її актуальність є тенденція до глобалізації сучасного світу, одним із процесів якої є людська міждержавна міграція. Кожне суспільство, кожна людська істота має своє місце у часі і в просторі, у яких перетворює зовнішній і власний внутрішній світ. У результаті міграційних процесів людини змінюється не тільки суспільне і культурне місцезнаходження людини, але перетворюється також і внутрішній світ людини, її тожсамість. Інтенсифікація суспільних відносин в останні роки поширилася на світову шкалу, завдяки якій, як стверджує Антоній Гідденс, регіональні явища, що насправді перебувають в реальному географічному віддаленні, пов'язуються і мають свої відповідники у кожній частині земної кулі, а сам процес глобалізації набуває понаднаціонального характеру. Із цією тенденцією тісно пов'язане формування нового явища у сфері суспільних відносин, а саме транснаціональності, яке має понадкультурний, хоча і більш обмежений, ніж глобалізація, характер. І наскільки глобальні процеси не залежать від конкретних національних територій, настільки транснаціональність завжди міститься у народному контексті і його не долає.

У рівній мірі, як глобалізація, так і транснаціональність передбачають у культурному вимірі відхід від традиційного поділу «центр – периферія», своєрідну детериторіалізацію культури, і, відповідно, дедалі частіше національна, етнічна тожсамість відтворюється у різних культурних і суспільних умовах на новій території. У результаті зазначених процесів, як стверджують дослідники, постають своєрідні «етнокраєвиди», у яких групова тожсамість відтворюється таким чином, що насичується новими символами і цінностями рідної культури, яку застали та символами і цінностями інших «етнокраєвидів» [4]. Зазначена тенденція відображається також у результатах численних соціологічних досліджень, присвячених аналізу проблеми пограниччя культур у межах однієї державно-територіальної одиниці [7], які вказують, передусім, що суспільне співжиття на пограниччі культур переважно немає партнерського характеру. Вирішальна більшість, якою є домінуюча група, нав'язує свою культуру національним меншинам і етнічним групам, і у цій ситуації пограниччя стає областю прагнення до домінування однієї групи і збереження власних етнокультурних цінностей другої. Окрім того, категорія пограниччя пов'язується з новим типом людини та відповідної їй індивідуальної і групової свідомості. Мається на увазі людину двох або більше культур, етнокультурна тожсамість якої характеризується явищами і процесами взаємопроникнення, накладення або інших форм зіткнення культур.

Актуальність взаємодії етнокультурних цінностей у процесі громадянського виховання в Польщі детермінується також і процесами європеїзації польського суспільства, орієнтацію на формування громадянина не тільки власної держави, але цілої Європейської Спільноти. І хоча згадана «європеїзація» не нівелює важливості збереження тожсамості громадянина польської держави, однак не звертає достатню увагу на використання етнічних культурних цінностей кожної національної спільноти, яка проживає в межах держави.

Формулювання цілей статті... Звертаючи увагу на зазначені тенденції сучасного суспільства, **метою нашого дослідження** є спроба виявлення особливостей використання етнічно культурних цінностей у процесі громадянського виховання учнівської молоді на прикладі національної ідентифікації етнічних меншин як базової етнокультурної цінності.

Виклад основного матеріалу... Етнічно-культурні цінності кожного народу у наукових дослідженнях розглядаються у контексті поняття «етнічності», яка, визначаючись як суб'єктивний критерій, часто отожднюється з поняттям ідентифікації з традиціями і культурою даної спільноти чи групи. У свою чергу, етнічна ідентифікація концентрується довкола кількох цінностей, а саме: оригінальної версії історії, релігії (що часто визначається як культурна власність), народного бачення світу і філософії, іншими словами, звертається до відкритої етнічності, основою якої є не об'єктивний зразок культури, а її інтерпретація і вплив на людську свідомість.

Етнічна ідентифікація (тожсамість) іншими словами є ніщо інше як усвідомлення людини себе в ролі представника свого народу, етнічної групи. Згідно цього визначення можна з певністю ствердити, що формування національної (етнічної) ідентифікації, яка є однією з найважливіших етнокультурних цінностей кожної спільноти, стає основою формування національної свідомості громадянина держави.

Польща є країною, серед мешканців якої нараховуються представники українського, білоруського, литовського, німецького та багатьох інших народів і етнічних груп. Окрім того, етнічну відмінність на даний час зберігають і проявляють регіональні етнічні спільноти: кашуби (kaszubi) та сльонзаки (ślązacy).

Згідно статистичних даних, отриманих в результаті перепису населення у 2002 році з загальної кількості 38 230 080 населення непольську етнічну приналежність декларувало 471 475 осіб, в тому числі ідентифікували себе з українською етнічністю 30 957 осіб, білоруською – 48 737 осіб, німецькою – 152 897 осіб, лемківською – 5 863 осіб, литовською – 5 846 осіб, російською – 6 103, циганською – 12 855 осіб, словацькою – 2 001 осіб тощо [9].

Порівняно з 2002 роком, у переписі населення 2011 року згідно вступних даних Головного статистичного департаменту, німецьку етнічну приналежність декларувало близько 109 тисяч осіб, українську – 48 тисяч осіб, білоруську – 47 тисяч осіб, російську – 13 тисяч осіб, американську – близько 11 тисяч осіб [5].

Однак, як стверджують засоби масової інформації, представників національних меншин і етнічних груп на території Польщі проживає значно більше, а під час перепису населення вони не проявили бажання національної ідентифікації.

Спроби пояснити небажання особи проявляти свою національну тожсамість здійснюють наукові дослідження. Так, З.Бокшанський, опираючись на дослідження національної тожсамості Л.Дрігера, К.Левіна, стверджує, що етнічна ідентифікація може мати три виміри:

- Етнічна афірмація, що вимірюється почуттям гордості індивіда за досягнення власної етнічної групи, її історичної і культурної спадщини, бажанням послуговуватись власною мовою, бажанням нав'язувати товариські відносини серед членів власної групи і ступенем акцептування факту приналежності до неї;

- Відмова від етнічності, що вимірюється почуттям нижчості індивіда, яка виникає з факту приналежності до конкретної національної і етнічної групи, виказуванням небажання і обурення, яке викликають контакти з членами рідної етнічної спільноти, а також тенденцією до приховування власної етнічної приналежності;

- Відчуття маргіальності, що вимірюється широтою розбіжностей між дійсною і уявною ідентифікацією індивіда.

На думку Купріяновича, етнічні меншини неохоче визнають свою ідентичність чи свою рідну мову з різних причин. В деяких осіб, особливо серед старшого покоління, прояви національної ідентифікації все ще викликають спогади 1947 року, коли тогочасний перепис населення послужив виселенню. І хоча це поволі змінюється, однак, якщо в газетах можна прочитати, що «одні футбольні фанати обзивали інших «Ти, українцю», то в людини залишається почуття, що етнічна ідентифікація – то щось, чого треба соромитись [8].

Шукаючи шляхів подолання означених вище проблем, пов'язаних з національною ідентифікацією осіб – представників етнічних меншин, освітня політика у Польщі у рамках гімназійної освіти сконцентрувалась на кількох аспектах: профілактика етнічної дискримінації меншин, виховання толерантності до осіб іншої етнічної приналежності, формування поваги до традиції і культури власного народу та інших культур і традицій.

Переконавання освітньої політики про вагомість етнокультурних цінностей у процесі громадянського виховання знаходимо серед переліку цілей загальної шкільної освіти: «В суспільному розвитку дуже важливим є формування громадянської поведінки, поведінки поваги до традиції і культури власного народу, поведінки поваги до інших культур і традицій. Школа здійснює відповідні кроки з метою запобігання будь-яким формам дискримінації» [2].

Одним із кроків розв'язання проблеми національної і етнічної ідентифікації у межах освітньої політики Польщі стало реформування навчально-виховного змісту, впровадження якого розпочалось у 2009-2010 навчальному році. У області громадянського виховання реформована

школа звертає увагу на формування в учнів постави зацікавлення громадською діяльністю, суспільної вразливості (учень бачить прояви суспільної несправедливості і реагує на них), відповідальності (учень виконує відповідні дії у своїй спільноті, конструктивно веде себе у конфліктних ситуаціях), формування почуття приналежності до локальної, етнічної, національної, європейської і глобальної спільноти, почуття толеранції (учень шанує право інших до відмінних думок, способу поведінки, звичаю і переконань, якщо вони не становлять загрози для інших людей) та протиставлення проявам дискримінації [6, с.32].

У контексті проблеми формування почуття національної і етнічної приналежності, відповідно до вимог Програмної основи загальної освіти, учень вже на момент закінчення першого класу повинен знати, якої він національності, до якої етнічної групи належить, знати, що проживає в Польщі, яка знаходиться у Європі, знати національні символи і розпізнавати символи Європейського союзу [6, с.26]. Далі обсяг вимог до учня у області етнокультурних цінностей значно розширюється, і уже закінчуючи третій клас початкової школи ідентифікується зі своєю родиною, її традиціями, розуміє потребу утримання добрих відносин із сусідами у місці помешкання, є толерантний по відношенню до осіб іншої національності, культурної традиції тощо, знає, що всі люди мають рівні права; знає найближчу околицю, її важливі об'єкти, традиції, знає, у якому регіоні проживає, бере участь у заходах, організованих локальною спільнотою.

Починаючи з IV класу початкової школи до переліку предметів загальної освіти вводиться дисципліна «Історія і суспільство», метою якої є реалізація громадянського і історичного виховання підростаючого покоління. В ході навчання даного предмету учень формує вміння осмислення поняття суспільства і свого місця в ньому, а саме: може пояснити, у чому виражається відмінність і неповторність кожної людини, виражає свій погляд на тематику культивування традиції і нагромадження родинних пам'яток, уміє пояснити, у чому проявляється толерантність і ввічливість, подає приклади конфліктів між людьми і пропонує способи їх розв'язання. Окремий розділ даної дисципліни присвячується етнічній проблематиці. Так, у межах тематики «Мала Батьківщина» учень описує свою «малу Батьківщину», враховуючи історично-культурну традицію і суспільно-економічні проблеми, збирає інформацію про найрізноманітніші форми пам'яті про події і постаті з минулого «Малої Батьківщини», вказує на плані місцевості приміщення локальної влади і на прикладах обговорює обсяг їх діяльності та способи вибору влади. Проблеми формування почуття етнічної приналежності також знаходять місце серед тематики, присвяченої Батьківщині, під якою розуміється держава, у якій проживає учень. Так, опановуючи проблематику, якій присвячені заняття у межах тематики «Батьківщина», учень повинен уміти перерахувати і назвати національні і етнічні меншини, які проживають у Польщі і на вибраних прикладах описувати їх культуру і традиції.

З огляду на те, що реформована Програмна основа знаходиться на даний момент у процесі впровадження в освітнє середовище, більшість сучасних учнів все ще навчається за підручниками, побудованими за вимогами «старої» програмної основи. І хоча в них вміщено проблематику національної ідентифікації у обсязі, який є не набагато вужчим від вимог «нової» Програмної основи, однак сам стиль викладення інформації і рекомендованих вправ сформульований досить специфічно.

Аналіз підручників з предмету «Знання про суспільство», який проводився у 2002-2004 роках у рамках проекту Школа Відкритості («Szkoła Otwartości»), здійснюваного Товариством Проти антисемітизму і ксенофобії Відкрита річ посполита (Otwarta Rzeczpospolita) виявив, що справам національних менших присвячено недостатньо уваги. Зокрема, перераховано меншини, які проживають у Польщі, однак не представлено їх суспільної структури, інституцій чи організацій. Автори підручників підкреслюють потреби взаємною толеранції у контексті ввічливості, хоча, як зазначають дослідники, толеранції не є виключно питання ввічливості чи політичної культури, а гарантованим державою правом збереження мови і культури і права до освіти. І хоча автори підручників звертаються до відповідної статті у Конституції, не згадують, що демократія, окрім охорони прав меншин, передбачає також і рівність усіх громадян без огляду на національну приналежність [3].

В зошиті вправ питання національної ідентифікації обмежується завданнями типу: «Подай приклад національної меншини, яка проживає у Польщі і дізнайся, яким чином вона зберігає свої національні цінності», «приготуй колові діаграму, яка змальовує національний склад польського суспільства». Такі завдання у незначному ступені формують поставу толеранції до меншин, і скоріше вказують, що це питання не є достатнім уваги, оскільки меншини у Польщі невеликі за кількістю і культивують свої цінності скоріш за все без перешкод. Характеристичною також, на думку дослідників, є інформація, яка передує першому з зазначених завдань: «У сучасній Польщі проживають національні меншини». У завданні, у свою чергу, знаходиться характеристичний зворот «дізнайся», який передбачає, що учень нічого про них не знає, оскільки очевидним чином

належить до національної більшості. Результати аналізу дали змогу дослідникам ствердити, що у підручниках прийнято перспективу етнічної більшості, яка інформує свою молодь про віддалені і нереальні у побутовому житті явища – меншини, про які учень дізнається вперше тільки з підручника.

Висновки... Світ кінця XX – початку XIX століття є світом національних і етнічних культур. Не в змозі заперечити цьому явищу понаддержавної інтеграції, а природною реакцією на поступ інтеграційних процесів і домінування понаддержавних структур є зростання етнічності і прагнення до збереження культурних цінностей [1]. Природним середовищем людини є світ культури, і в тому числі культури національної, етнічної, яка існує, існувала і буде існувати на різних рівнях. І саме використання етнокультурного надбання кожної національної чи етнічної спільноти, яка проживає у даній країні дасть змогу виховати достойного громадянина.

Список використаних джерел і літератури:

1. Babiński G. Etniczność // PROGLAS. - nr 5-6. - 199), s.28-31
 2. Cele kształcenia ogólnego (III i IV etap edukacyjny) // Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. / Załącznik 4 w: Dziennik Ustaw z dn. 15 stycznia 2009, Nr 4, poz. 17, s. 270-275
 3. Chmielewska K. Wychowanie obywatelskie. Wiedza o społeczeństwie. Ćwiczenia i podręcznik dla gimnazjalistów - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://otwarta.org/old/wychowanie-obywatelskie.-wiedza-o-spoleszenstwie.-cwiczenia-i-podrecznik-dla-gimnazjalistow,351.html>
 4. Diaspora. Polska tożsamość na emigracji. Т. II. - [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.us.szc.pl/main.php/polonia?xml=load_page&st=16158
 5. Jest nas 38,5 miliona. Wyniki spisu powszechnego - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://spoleczenstwo.newsweek.pl/jest-nas-38-5-miliona--wyniki-spisu-powszechnego,89818,1,1.html> 22 marca 2012
 6. Podstawa programowa edukacji wczesnoszkolnej w zakresie edukacji społecznej. I etap edukacyjny: klasy I–III // Podstawa programowa z komentarzami. Tom 4. - Edukacja historyczna i obywatelska w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum. - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/4b.pdf>
 7. Sadowski A. Pogranicze. Studia społeczne. Zarys problematyki/ Andrzej Sadowski - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://pogranicze.soc.uwb.edu.pl/component/content/article/2-informacje/6-pogranicze-studia-spoeczne-zarys-problematyki.html>
 8. Skomra S. Boją się przyznać do narodowości. Jak spisać mniejszość? - [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://lublin.gazeta.pl/lublin/1,48724,9364150,Boja_sie_przyznac_do_narodowosci__Jak_spisac_mniejszosc_.html
 9. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 w zakresie deklarowanej narodowości oraz języka używanego w domu [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.stat.gov.pl/gus/8185_PLK_HTML.htm
- Дата надходження статті: «18» вересня 2012 р.

УДК 372.461

Н.Р.КИРСТА,

кандидат педагогічних наук

(м.Івано-Франківськ)

Формування лексичної компетенції старших дошкільників засобами поетичних творів українських письменників

В статті розглядаються питання формування лексичної компетенції дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного слова. Охарактеризовано дидактичну модель і наведено зразки конспектів занять комплексної роботи за поетичними творами Марійки Підгірянки (в аспекті розвитку словника). Визначено педагогічні умови та закономірності розвитку словника дітей засобами поетичних творів.

Ключові слова: *лексична компетенція, поетичне слово, дидактична модель, словник, педагогічні умови, закономірності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... В усіх цивілізованих державах зміст освіти відображає культурно-історичні та духовно-національні традиції свого народу, пріоритетність рідної мови як національного джерела формування особистості.

К.Д.Ушинський зазначав, що рідна мова є скарбницею всіх людських знань. Будь-яке розуміння, на думку вченого, починається зі слова, крізь нього проходить і до нього повертається [4, с.225]. Ідеї видатного педагога знайшли своє відображення і в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти. «Мовленнєве виховання, – наголошено в чинному документі, –